

GD3 - HBV

Grenzen aan de dialoog

Project: individueel verslag

Verslag bij de module HBV

Studiejaar 2009-2010

Universiteit voor Humanistiek

November 2009

Inhoudsopgave

Inleiding.....	3
1.Tolerantie.....	4
1.1. De deugdehiek.....	4
1.2.Tolerantie als deugdethisch begrip.....	5
2.De dialoog.....	6
2.1.Definitie volgens Schreurs.....	6
2.2.Definitie volgens Smaling.....	6
2.3.Mijn werkdefinitie.....	7
3.Mijn grenzen aan de dialoog.....	8
3.1.Interview met de PNVD.....	8
3.2.Algemene reflectie.....	10
Conclusie.....	11
Bronvermelding.....	12

Inleiding

*You can be a fascist, communist,
Racist, Budhist
Catholic, Muslim,
Scientist, terrorist,
Jesus Christ, Anti Christ,
As long as you don't bother anyone
Damn!!! Right!*

Uit toneelstuk: Orgy of Tolerance, Jan Fabre

In maart 2009 ging het toneelstuk 'Orgy of tolerance' van de Vlaamse kunstenaar Jan Fabre in première. Op extreme wijze toont Fabre zich voor het eerst openlijk geëngageerd en zet hij zich af tegen de huidige kapitalistische maatschappij waarin niets 'waar' is en alles toegestaan; een wereld zonder wetten en overtuigingen. We tolereren de opkomst van extreem rechts, de goedkope sms-seks op middernachtelijke televisie, de ongelimiteerde macht van het geld en Fabres extreme excessen op het toneel. In Orgy of Tolerance wil Fabre laten zien dat onze acceptatie vals is; het is onverschilligheid.

Juist deze onverschilligheid is het die mij aanzet tot het schrijven van dit paper voor het project 'Grenzen aan de dialoog', onderdeel van het vak Humanistische Beroepsvaardigheden. Ik geloof niet dat er sprake kan zijn van werkelijke acceptatie zonder een mate van betrokkenheid. De tolerantie waar in de volksmond over gesproken wordt draagt ook een vorm van onverschilligheid in zich, dit is mijns inziens niet waar tolerantie voor staat.

In dit paper beschrijf ik mijn kleine onderzoek naar de verhouding tussen de dialoog en tolerantie. Mijn onderzoeksvraag luidt: Hoe markeert tolerantie een grens in de dialoog? Om een adequaat antwoord te geven op deze vraag beschrijf ik in hoofdstuk 1 het begrip tolerantie vanuit de deugdethiek, vervolgens ga ik in hoofdstuk 2 in op de definitie van de dialoog. Nadien werp ik mijn licht op mijn eigen grenzen aan de dialoog, speciale aandacht gaat hierbij uit naar het gesprek dat ik gevoerd heb met Ad van den Berg, lid van de Partij voor Naasteliefde, Vrijheid en Diversiteit, beter bekend als de pedo-partij. Door met hem de dialoog aan te gaan wist ik voor meer dan 100% zeker dat ik mijn eigen grenzen opzocht. Het geheel sluit ik af met een conclusie waarin ik antwoord tracht te geven op de hierboven beschreven onderzoeksvraag.

1.Tolerantie

1.1.De deugdethiek

De deugdethiek is een filosofisch-ethische theorie die antwoord geeft op de vraag: hoe moet ik leven? Dit is een normatieve vraagstelling, waarbij de moraal een grote rol speelt. Om hierop een juist antwoord te vinden wordt de nadruk gelegd op de praxis, die vorm van het menselijk handelen waarvan het doel in de handeling zelf ligt, en voorbeelden: de deugdethiek veronderstelt dat we het antwoord op de vraag naar het goede leven al kennen in voorbeelden. (van Tongeren, 2003, p.63) De deugdethiek beoogt het handelen te verbeteren en het gevoel van mensen te vormen.

De deugd is de kwaliteit die je in staat stelt de levenspraxis op excellente wijze uit te oefenen of om jezelf optimaal te verwezenlijken. Het zal een kwaliteit moeten zijn die zowel aan de algemeenheid als aan de verscheidenheid van mensen recht doet. (Idem, p.55) Het verwijst naar een houding, ontwikkeld door vorming en oefening, die beschreven kan worden vanuit het proces waarin ze ontstaat en het soort handelen waartoe ze leidt. Bij de totstandkoming van deze voorbeeldige houding worden keuzes gemaakt. De juistheid van die keuze betekent dat ze steeds het midden weet te vinden, al is dit midden altijd relatief: het juiste midden wordt bepaald zonder een minimum of maximum en is afhankelijk van de omstandigheden.

De reden dat ik de deugdethiek als ingang heb gekozen voor mijn paper over de grenzen aan de dialoog is dat het recht doet aan een specifieke context en het je in een situatie van pluralisme, wat een voorwaarde is voor dialoog, helpt bij het maken van keuzes, doordat het een manier is die je toestaat dichtbij jezelf en je eigen verlangens te blijven. Ten tweede biedt ze daarbij heel concrete hulp door de grote rol die ze toekent aan kwaliteitscriteria die inherent zijn aan de praktijken waaraan we deelhebben en aan modellen en voorbeelden. Het laat ons zien dat we keuzes niet blanco maken. Hierdoor biedt de deugdethiek de mogelijkheid om bepaalde gevaren van pluralisme af te weren, te weten: relativisme, decisionisme, subjectivisme en emotivisme.(Idem, p. 34)

1.2.Tolerantie als deugdethisch begrip

Zoals eerder genoemd is pluralisme een voorwaarde voor de dialoog. Dit is het eveneens om te kunnen spreken van tolerantie. Ik kan slechts diegene tolereren die ik kan onderscheiden op basis van kenmerken die voor het recht op deelname aan de samenleving *relevant* zijn. Het gaat hierbij om de verscheidenheid in levenswijzen en morele en religieuze overtuigingen en niet om bijvoorbeeld huidskleur. Wie zegt dat hij ‘zwarten’ tolereert, lijkt zich schuldig te maken aan ongerechtvaardigde discriminatie of aan racisme. (Idem, p. 113)

Onze overtuigingen zijn tot stand gekomen door onze geschiedenis, omstandigheden en andere toevalligheden. In een andere situatie zouden we er hoogst waarschijnlijk een andere mening op na houden, maar nu voelt deze als de juiste voor ons. Een ware overtuiging bestaat niet. Dit pijnlijke besef weten we vaak te ontlopen door onverschilligheid wat kan leiden tot cynisme of fanatisme. Tolerantie is in dit geval het deugdzame midden: het is de houding die bestaat in het uithouden van dit probleem, dat wil zeggen in het vasthouden aan de eigen overtuiging en het tegelijkertijd toelaten van de andere die daarmee in strijd is. (Idem, p. 119)

Dit vraagt moed, daadkracht en een betrokkenheid op dat wat je niet wenst: de andere overtuiging of de twijfel aan je eigen standpunt.

De deugdethiek suggereert dus dat tolerantie slechts mogelijk is als er een last is die je al of niet op je kunt nemen. De last die geïmpliceerd is in het dragen, betekent dat tolerantie begint met een veroordeling. De deugdethische benadering kan ons ertoe aanzetten na te gaan wat wij eigenlijk veroordelen in wat we zeggen te (moeten) tolereren, en wat we eigenlijk te (ver)dragen krijgen met die tolerantie. (Idem, p. 122)

2.De dialoog

2.1.Definitie volgens Schreurs

In zijn boek *Literair Laboratorium* gaat Schreurs in op de ‘bildende’ rol van twee literaire werken, respectievelijk *De Duivelsverzen* en *De ontdekking van de hemel*. In dit boek hanteert hij ook het begrip dialoog.

Hij schrijft: de dialoog als open uitwisseling tussen verschillende stemmen (polyfonie) is de voorwaarde waaronder iets nieuws, een nieuw inzicht, ontdekt of gecreëerd kan worden. (Schreurs, 2006, p.8)

Vervolgens geeft hij aan dat hij de dialoog ziet als ‘het element waarin een dergelijk horizontaal Bildungsproces gestalte krijgt.’ (Idem, p.12) Hiervoor is een tussenruimte nodig: een dynamisch polyfoon gebied waar men tracht zin te vinden. Mensen zoeken hierin naar interactie tussen verschillende brokstukken in hun ervaring (interne dialogiciteit) en bij het zoeken naar betekenis stuiten we op anderen (externe dialogiciteit). (Idem, p. 53)

2.2.Definitie volgens Smaling

Smaling, hoogleraar Methodologie en Onderzoeksleer aan de Universiteit voor Humanistiek, geeft in zijn oratie een heldere beschrijving van het begrip dialoog en de hieraan verbonden voorwaarden.

Een dialoog, of een dialogische verhouding, is een interactieve verhouding tussen minstens twee personen, waarbij deze interactie gekenmerkt wordt door het streven naar en ook in voldoende mate realiseren van gelijkwaardigheid, wederzijds vertrouwen, wederzijds respect, wederzijdse openheid en wederzijds begrip.(Smaling, 2008, p. 22-24)

Het begrip tolerantie komt terug in zijn beschrijving van wederzijds respect: ‘de deelnemers laten in taal en gedrag zien dat zij de ander tolereren en bovendien waarderen als persoon, juist ook in zijn of haar anders zijn; een positieve houding tegenover alteriteit, anders-zijn.’ Op pagina 34 toont Smaling dat hij onder tolerantie het toestaan en verdragen van andere meningen verstaat. Hij sluit hiermee aan bij de drie voorwaarden die De Boer (1993) noemt voor het welslagen van een dialoog, te weten: het tussen haakjes zetten/ opschorten van je

eigen mening, tolerantie en de ontworteling of decentrerend als gevolg van de reflecties die samengaan met de opschorting van de eigen mening en het tolereren van andere opvattingen. (Idem, p. 33)

Smaling benoemt twee ontfaardingen die veelvuldig voorkomen in de wetenschappelijke wereld, ontfaarde competitie en ontfaarde coöperatie. In het kader van dit paper ga ik in op de laatstgenoemde. Smaling omschrijft ontfaarde coöperatie als de vermijding van gespreksonderwerpen waarover verschil van inzicht, opvatting en mening bestaat. Ditzelfde proces vindt plaats wanneer iemand 'het andere', wat dit ook moge zijn, onverschillig laat. Een alternatief voor deze ontfaardingen is de kritische dialoog waarbij het erom gaat een argumentatie, een redenering te begrijpen, te beoordelen en eventueel te corrigeren of te verbeteren. In een kritische dialoog gaat het er niet om relevante gedachten te verzwijgen noch om van de ander te winnen. (Idem, p.13-14)

2.3.Mijn werkdefinitie

De beschrijving van het begrip dialoog door Schreurs en Smaling vind ik redelijk dekkend. De functie en de mogelijkheden worden helder weergegeven. Wat het ontbeert, vind ik terug bij het begrip tolerantie in de deugdeethiek, namelijk het feit dat het verschillen van overtuiging een bepaalde last impliceert. Het is zwaar en gaat gepaard met een gevoel van weerstand, hoeveel ik er ook van kan leren en hoe rijkelijk het mijn ontwikkeling vormt. Het samenbrengen van deze verschillende theorieën brengt mij op de volgende werkdefinitie die ik hanteer in dit paper:

Een dialoog is een interactieve verhouding tussen minstens twee personen, gericht op het horen, verstaan en tolereren van andere overtuigingen. Tolerantie wordt gedefinieerd als het toestaan en verdragen van andere meningen, wat mogelijke ontworteling ten aanzien van je eigen standpunten tot gevolg kan hebben en het uithouden van de spanning die dit oplevert. Deze tolerantie vindt plaats in 'het juiste midden', de tussenruimte waarin zij vorm krijgt en de betreffende personen kunnen groeien, leren, zich vormen.

3. Mijn grenzen aan de dialoog

3.1. Interview met de PNVD

Maandag 16 november jongstleden heb ik een gesprek gevoerd met Ad van den Berg, penningmeester van de Partij voor Naastenliefde, Vrijheid en Diversiteit¹, in de media beter bekend als de pedo-partij. Enkele dagen daarvoor had ik schriftelijk antwoorden ontvangen van hun secretaris naar aanleiding van een aantal vragen van mijn kant met betrekking tot hun ideeën over kinderen en seksualiteit, dialoog en tolerantie.

Er zijn twee redenen waarom ik graag met deze partij in gesprek wilde. Allereerst omdat ik door dit gesprek aan te gaan doelbewust mijn eigen grenzen opzocht. ‘Als je aan kinderen komt, dan kom je aan mij’ speelde de dagen voorafgaand aan het gesprek door mijn hoofd. Ten tweede was en ben ik er van overtuigd dat ‘hun verhaal’ slechts eenzijdig belicht wordt in de media en ik daarom benieuwd was hoe zij aankijken tegen de dialoog.

Al schrijvende bedenk ik me dat ik zou kunnen beginnen met verschillende citaten. Om de toon te zetten van het gesprek. Het voelt anders wanneer ik begin met *‘het belangrijkste is dat hij[het kind] in vrijheid zichzelf mag zijn, ook in mijn huis’* dan wanneer ik schrijf *‘ik heb ook wel ’s een kind gehad en dat zat met een half uur met z’n broek naar beneden’*. Ik voel sterk dat ik de macht heb om er van te maken wat ik wil maken, juist omdat dit zo’n gevoelig onderwerp is. Ik weet dat van den Berg dit weet.

Vooraf had ik enorme vraagtekens bij hun standpunten, bijvoorbeeld dat de leeftijdsgrens van vrije seksuele omgang verlaagd moet worden naar 12 en dat kinderporno gelegaliseerd moet worden. Laat staan het fenomeen pedofilie op zich. In mijn schriftelijke vragen en tijdens het gesprek merkte ik dat ik dit redelijk los kon laten en van den Berg zijn verhaal kon laten vertellen. Om niet meegezogen te worden heb ik mijn kritische vragen gesteld, dit gelukte doordat deze vragen ontstonden door dicht bij de woorden van hem te blijven. Zo gaf hij bijvoorbeeld aan dat er geen sprake was van een eigen belang, even later noemde hij dat dit belang naar de achtergrond geschoven werd. Dan is er dus wel degelijk een eigen belang. Hier gingen we dan dieper op in.

¹ Hierna PNVD genoemd.

Het was een open gesprek, waarbij van den Berg uitgebreid antwoord gaf op mijn vragen en persoonlijke ervaringen met mij deelde. Ik vond het verrassend om te merken dat wij als het om kinderen gaat op dezelfde lijn zitten. Een aantal citaten:

-Je hebt kinderen niet, ze zijn geen bezit.

-Ik realiseer me ook dat kinderen kwetsbaarder zijn.

- Eén misbruik is er één te veel.

-Hij voelt hier dat hij serieus genomen wordt, dat er naar hem geluisterd wordt. Dat er iemand is die 'm niet dwingt tot dingen, die met 'm praat.

-Je bedondert kinderen niet, ik moet er niet aan denken. Hun vertrouwen beschamen, dat doe je toch niet.

-Er wordt een appèl aan je verantwoordelijkheid gedaan en daar heb ik geen moeite mee.

Het was voor mij duidelijk dat seksualiteit niet het hoofddoel was, al *is het leuk als dat er bij komt kijken*. Seksualiteit wordt omschreven als het bevredigen van de kinderen, op hun initiatief. Het heeft niets te maken met penetratie. *Nog nooit heeft een kind mij naakt gezien, kinderen hebben me nog nooit bevredigd*. Niets gebeurt daar in dat huis onder dwang. En dat geloof ik. Het punt waar ik nog niet over uit ben, is dat ik er van overtuigd ben dat kinderen alles aanvoelen dus ook dat van den Berg seksualiteit waardeert. Ik vraag me af of kinderen zich daar dan niet naar gaan gedragen en hiermee iets tegen hun eigen wil en ontwikkeling in gaan doen. Hier blijf ik bij: al is er maar één kind dat schade oploopt, doe het dan niet, nooit niet. Waar ik op teruggekomen ben is mijn mening dat het voor elk kind per definitie schadelijk is om op jonge leeftijd seksueel contact met een volwassene te hebben. Dat weet ik niet, mijn nuance zit hem in de mogelijke uitzonderingen.

Er geen sprake van een dialoog met de daaraan gekoppelde mogelijke ontworteling van je standpunten. Van den Berg vertelde zijn verhaal op vrij verdedigende wijze. Over het bijstellen van zijn overtuigingen: *'twijfelen gebeurt niet meer zo makkelijk, daar ben ik te oud voor. Wat niet wil zeggen dat ik op alle fronten gelijk hebt, maar dat is toch iets ander dan twijfelen. Ik weet duidelijk waar mijn grenzen liggen.'* Deze uitspraak impliceert dat grenzen niet kunnen veranderen en dus een dialoog onmogelijk maken. Hier kom ik in mijn algemene reflectie op terug.

Een laatste punt dat ik over het gesprek en over de reactie via de email wil zeggen, is dat ik lees en hoor dat ze het simpelweg vertikken om te verloochenen wat ze voelen. Wie ben ik

om daar wat van te vinden? Het gevoel is er, alleen de daden indien schadend voor het kind kan ik veroordelen.

3.2. Algemene reflectie

In deze paragraaf ga ik in op mijn visie op de dialoog en de nieuwe inzichten die ik deze periode met betrekking tot dit onderwerp heb opgedaan.

De potentie van de dialoog schat ik hoog in na me in de theoretische achtergronden te hebben verdiept en het gesprek met van den Berg. De vraag is hoe deze potentie te verwezenlijken. Willen mensen die last voelen dat anderen er een andere overtuiging op na houden, is het niet prettiger om dat te vermijden?

In het kader van de humanistische praktijk is het van belang om onder ogen te zien en uit te dragen dat juist dit anders-zijn de (enige) mogelijkheid is om te kunnen leren en jezelf te kunnen vormen. De weerstand kan positief geformuleerd worden en de onzekerheid die verrijst op het moment dat je gaat tornen aan je eigen standpunten, je eigen fundament, moet gezien en erkend worden.

Al reflecterende bedenk ik me dat het ook bij een dialoog de kunst is om je bewust te zijn van de mens die daar achter de standpunten zit. Het feit dat ik andermans standpunten mag afkeuren, juist omdat ik dan kan gaan kijken of ik tolerantie op kan brengen is voor mij een verademing. Het betekent niet automatisch dat ik ook de mens afkeur, niet erken en niet meer zie. Dit is waar ik bang voor ben. Ik ben dan ook enorm kritisch naar mezelf zodra ik ga oordelen. Nu zie ik in dat deze veroordeling blijkbaar een grens bij mij aangeeft waarna ik kan gaan kijken of deze reëel is. In plaats van dat de grens een definitief einde aangeeft, zoals van den Berg impliceert, vormt het mijns inziens een begin.

Dit inzicht helpt me te voorkomen dat ik niet in de valkuil van 'faulty empathy' stap. Deze vorm van gebrekkige empathie bestaat erin dat je zozeer inleeft in de wereld van de ander, zozeer 'meeleeft' met de ander, dat de grenzen van het eigen ik, of het eigen zelf, worden overschreden. Je kunt je dan niet meer in je eigen ervaringswereld verplaatsen als was je van een ander. Je bent jezelf kwijt. (Smaling, 2008, p.43) Dit proces herken ik, het blijft een aandachtspunt om me 'in een ervaring' bewust te blijven van mijn eigen gevoelens en eigen standpunten.

Conclusie

Voorafgaand aan deze conclusie heb ik de theorie over tolerantie en de dialoog beschreven en gekeken hoe deze zich verhoudt tot mijn ervaring in de praktijk, het gesprek met van den Berg van de PNVD. Hieruit kan ik concluderen dat er wel degelijk grenzen zijn aan de dialoog. Het begrip van tolerantie zoals ik dat hanteer in dit paper markeert duidelijk deze grens.

Allereerst moet men de tussenruimte op willen zoeken waarin de tolerantie vorm kan krijgen. Doordat dit niet gemakkelijk is en dit het toelaten van onzekerheid en weerstand impliceert zal dit gebied voor veel mensen niet toegankelijk zijn doordat ze deze wens niet voelen. Verder vraagt het betreden van deze tussenruimte moed en kracht, waarvan het de vraag is of iedereen het op kan brengen. Hier wordt een tweede grens zichtbaar, die van de capaciteiten van het individu.

Bovendien kan een dialoog al pratende gemakkelijk stranden in een gesprek of een debat. Pas dan blijkt of men in staat is om naar elkaar te luisteren en bereid is om de eigen standpunten tussen haakjes te zetten. Zodra iemand vervalt in cynisme of fanatisme is de grens van een dialoog bereikt.

Maar, indien minstens twee personen bereid zijn om en in staat zijn tot het voeren van een dialoog dan is de kans zeer groot dat er een verbinding ontstaat. Een verbinding bestaande uit begrip en respect voor de ander en zijn standpunten, zonder dat ze met elkaar op een lijn hoeven te zitten. De verschillen blijven bestaan, de onoverbrugbare afstand is opgeheven.

We zijn mensen en samen moeten we het doen. Samen kunnen we het doen. Graag wil ik afsluiten met een lied van Jurriaan van Dongen, vertolkt door Jenny Arean². Het toont mij dat wat ik nodig heb om in dialoog te blijven, met wie het ook moge zijn. Dat is wat ik wil.

*Geef me de moed
Om me niet af te wenden
Moed om nieuwsgierig te blijven en vrij
Zonder angst voor het onbekende
De trots en de schaamte voorbij*

² *Geef me de moed*, van Jurriaan van Dongen, vertolkt door Jenny Arean, <http://www.youtube.com/watch?v=9mAJD2yuv7I>

Bronvermelding

Schriftelijke bronnen

- Smaling, A., *Dialoog en empathie in de methodologie*, Amsterdam, Humanistics University Press, SWP, 2008
- Tongeren, P. van, *Deugdelijk leven*, Amsterdam, SUN, 2003
- Schreurs, M., *Literair laboratorium*, Amsterdam, SUN, 2006
- Antwoorden per e-mail van de PNVD

Websites

- www.pnvd.nl

Overige bronnen

- Gesprek met Ad van den Berg, penningmeester PNVD, 2009
- Videofragment *The orgy of tolerance*, Jan Fabre, Belgische kunstenaar,
<http://www.youtube.com/watch?v=DcjHSPvZmK4> – tot 0.56 min.
- Lied *Geef me de moed*, geschreven door Jurriaan van Dongen, vertolkt door Jenny Arean,
<http://www.youtube.com/watch?v=9mAJD2yuv7I>